

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เยาวชนคือบุคคลที่มีช่วงอายุระหว่าง 15-18 ปี เป็นช่วงที่มีพัฒนาการทางจิตใจอยู่ในขั้นที่ 5 คือระยะของการค้นพบอัตลักษณ์แห่งตนหรือการไม่เข้าใจตนเอง (Identity vs. Role Confusion) ตามทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคมของ Erikson ซึ่ง Erikson เชื่อว่าพัฒนาการขั้นนี้เป็นช่วงที่ความขัดแย้งมีลักษณะวิกฤตกว่าช่วงอื่นเพราะเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างความเป็นเด็กและผู้ใหญ่ ถ้าไม่สามารถผ่านขั้นนี้ไปได้เยาวชนจะกลายเป็นผู้ที่มีอัตลักษณ์สับสนและกลายเป็นผู้ใหญ่ที่มีบุคลิกภาพไม่มั่นคง ทำให้ไม่เป็นตัวของตัวเอง มีความวิตกกังวล ไม่กล้าตัดสินใจ ขาดสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น หลบหลีกสังคม กลัวการถูกประเมินด้านลบและเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ แม้ต้องการที่จะให้คนอื่นยอมรับตนแต่ก็ไม่มั่นใจในพฤติกรรมของตนเองเพียงพอ (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2549)

การที่เยาวชนจะข้ามผ่านวิกฤตการณ์ดังกล่าวไปได้นั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆมากมาย ไม่ว่าจะเป็นการอบรมเลี้ยงดู การขัดเกลาทางสังคม รวมทั้งการปลูกฝังคุณลักษณะที่ดีงามในใจเยาวชน จากการศึกษาค้นคว้าวิจัยพบว่า สังคมกำลังให้ความสำคัญกับการสร้างจิตสำนึกที่ดีแก่เยาวชนที่มิใช่เพียงแต่ความรับผิดชอบเฉพาะตนเองเท่านั้นแต่ยังต้องตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบต่อผู้อื่นและสังคม นั่นก็คือการพัฒนาจิตสำนึกให้เยาวชนมี “จิตอาสา”

จิตอาสา คือการเสียสละแรงกาย แรงใจ ทรัพย์สินเงินทองและเวลา เห็นคุณค่า มีความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น ลดการเบียดเบียนทรัพยากร มีความตั้งใจ ความเต็มใจ ความปรารถนาดี ในการช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน แต่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม ซึ่งจิตอาสา นั้น มิได้ก่อให้เกิดประโยชน์เฉพาะกับสังคมส่วนรวมหรือผู้ที่ได้รับเท่านั้น ในส่วนของผู้ให้หรือผู้อาสาเองก็มีโอกาสได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ อันเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนาความรู้ความสามารถและศักยภาพของตัวผู้มีจิตอาสาเองด้วย (ฉัฐนิชากร ศรีบริบูรณ์, 2550; ปิยะนาถ สรวินุตตร, 2552)

ทีมวิจัย TRN หรือเครือข่ายอาสาสมัครเยาวชนเพื่อชนบทและสังคม (Thai Rural NET) กล่าวว่าไม่ว่าสังคมโลกยุคใหม่จะดูคล้ายกับเป็นโลกของคนเห็นแก่ตัวทำใดก็ตาม แท้จริงแล้วการให้อย่างไม่มีเงื่อนไขนั้นย่อมมีอยู่ในพันธุกรรม (genes) ของมนุษย์ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมของทุกคนอยู่แล้ว ดังนั้นในเชิงพันธุกรรมแล้วเรามีศักยภาพที่จะเป็นผู้ที่ไม่เห็นแก่ตัวและเสียสละให้ผู้อื่นได้ “การให้เพื่อสังคม” จึงไม่ใช่สิ่งที่เป็นเพียงอุดมคติ แต่แฝงอยู่ในร่างกายของเราทุกคน (ทีมวิจัย TRN, ม.ป.ป., น.16) ซึ่งสอดคล้องกับที่ วราพร วันไชยธนวงศ์ และคณะ (2551) กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการสร้างจิตอาสาของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี

เชียงใหม่ ว่า “จิตอาสา” มีอยู่ในตัวของมนุษย์ทุกคน เป็นจิตที่มีความหวังดีต่อผู้อื่น อยากที่จะช่วยเหลือผู้อื่น โดยไม่หวังผลตอบแทน

เยาวชนจังหวัดเชียงใหม่เป็นกลุ่มบุคคลที่มีจิตอาสาไม่น้อยไปกว่ากลุ่มอื่นๆ เห็นได้จากข้อมูลจากสำนักพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้สรุปสถานการณ์เด็กและเยาวชนจังหวัดเชียงใหม่ ปี 2552-2553 ซึ่งสำรวจเด็กและเยาวชนจังหวัดเชียงใหม่ที่เคยเป็นอาสาสมัครทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม ในปี 2551-2552 พบว่าเด็กและเยาวชนจังหวัดเชียงใหม่ที่เคยเป็นอาสาสมัครทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคมในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมีถึงร้อยละ 73.30 (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเชียงใหม่, 2553) โดยเยาวชนในจังหวัดเชียงใหม่กว่า 1,500 คน ในฐานะเด็กและเยาวชนที่มีความห่วงใยต่อบ้านเมือง และต้องการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาบ้านเมืองได้ร่วมกันจัดมหกรรมจิตอาสาพัฒนาเชียงใหม่ เพื่อกระตุ้นให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมและเห็นความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้น สำหรับกิจกรรมแรกที่จัดคือเดินรณรงค์รอบเมืองเชียงใหม่ในหัวข้อปัญหายาเสพติด ผับ บาร์ มอเตอร์ไซค์ซิ่ง ปัญหาการจราจร ปัญหาสิ่งแวดล้อม ขยะ หมอกควัน ปัญหาความรุนแรงต่อเด็กสตรีและปัญหาการมีส่วนร่วมในศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ โดยจุดศูนย์กลางอยู่ที่ช่วงประตูท่าแพ ส่วนกิจกรรมที่สองคือการทำความสะอาดตัวเมืองเชียงใหม่บริเวณสะพานนวรัฐ วัดพระสิงห์และรอบคูเมืองเชียงใหม่ทั้ง 4 ด้าน (พยนต์ ดาเปียะ และสุดา ดาเปียะ, 2552)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาจิตอาสาในเยาวชนจังหวัดเชียงใหม่ที่กำลังศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 34 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งโรงเรียนดังกล่าวมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในหลายด้าน และด้านหนึ่งที่สำคัญคือ การสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม (บุญวัฒนา บุญธรรม, 2553) อันมีความสอดคล้องกับงานวิจัยนี้ที่จะศึกษาเรื่องจิตอาสาในโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 34 เป็นอย่างยิ่ง

ในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับจิตอาสา ผู้วิจัยพบว่าจิตอาสามีความสัมพันธ์กับความสุข การเห็นคุณค่าในตนเอง และทักษะทางสังคมแก่เยาวชน ในส่วนของจิตอาสากับความสุชนั้น เตือนใจดีเทศน์ ได้กล่าวไว้ในบทความเรื่องจิตอาสาคือการปฏิบัติธรรมว่า จิตอาสาเป็นการปฏิบัติธรรม เป็นการทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ของมวลมนุษย์ เป็นความเมตตา และความกรุณา คือการแบ่งปันลดละตัวตน ลดละความอยากได้ อยากมี อยากเป็น เป็นการให้ เป็นการแบ่งปัน จึงทำให้จิตของเรามีความบริสุทธิ์และงดงาม และมีความสุขมากกว่าการเป็นผู้รับ (เตือนใจ ดีเทศน์, ม.ป.ป.) ซึ่งสอดคล้องกับความรู้สึกเป็นสุขที่ได้รับจากการทำกิจกรรมจิตอาสาของคณะเจ้าหน้าที่และเยาวชนอาสาสมัครของ

YMCA เชียงใหม่ ที่ได้รวมทีมกันไปทำกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ และนันทนาการ ให้กับสมาชิกของสถานแรกรับคนไร้ที่พึ่งสันมหาพน อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ งานนี้ทำให้เกิดความสุขและความสนุกสนานทั้งตัวผู้ให้และผู้รับ (จิตอาสา เมื่อทำแล้วก็ชื่นใจ, 2553) รวมไปถึงคำบอกเล่าในบทความจิตอาสางานที่เพิ่มค่าความเป็นมนุษย์ของชีวิต สุ เพินอาสาสมัครชาวไต้หวันซึ่งเดิมมุ่งเพื่อในวัดอุจจนคิดว่าความสุขคือการได้สวมสร้อยเพชรเม็ดโต แต่เมื่อมีโอกาสได้เรียนรู้การเป็นอาสาสมัครมูลนิธิอึ้งจี้แล้ว ความสุขของเธอก็เปลี่ยนไป ดังคำบอกเล่าของเธอว่า “เมื่อก่อนนี่ดิฉันซื้อเสื้อผ้าที่ฝรั่งเสส ซื้อกระเป๋าที่ฮ่องกงแล้วก็คิดว่านั่นคือความสุข แต่หลังจากที่ได้รู้จักและทำงานเป็นอาสาสมัครมูลนิธิอึ้งจี้ ได้พบกับความทุกข์ของผู้อื่นได้เดินบนเส้นทางของพระโพธิสัตว์คือเป็นผู้ให้อย่างแท้จริง ให้ทั้งเวลา แรงกายแรงทรัพย์ ตลอดจนทำให้ความเป็นตัวเราสามารถนวดศีรษะให้ผู้ป่วยที่ไม่ได้สระผมโดยไม่นึกถึงกิจเพื่อทำให้เขากลายทุกข์ได้ ดิฉันมีความสุขเหลือเกิน” (อิสระพร บวรเกิด, ม.ป.ป.) ซึ่งในที่นี้จะเห็นได้ว่าการที่คนเรามีจิตอาสาโดยการที่ได้ทำอะไรเพื่อผู้อื่นด้วยใจจริงแล้ว ย่อมจะทำให้ผู้นั้นได้รู้จักกับความสุขที่เกิดจากการให้อย่างแท้จริงด้วยเช่นกัน

สำหรับจิตอาสากับการเห็นคุณค่าในตนเองนั้น ในหนังสือดอกไม้บานสื่อสาร 159 ความดีได้นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับจิตอาสาที่มีส่วนในการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองในหัวข้อ “การเห็นคุณค่าในตนเองเพลงธรรมที่ธรรมะ” โดยเนื้อเรื่องจะเกี่ยวกับเด็ก ๆ กลุ่มหนึ่งของโรงเรียนมัธยมวัดควนวิเศษมูลนิธิจังหวัดตรังซึ่งเป็นเด็กเกรงไม่เคยมีเรื่องภูมิใจในตัวเองอยากเปลี่ยนแปลงและพิสูจน์ตนเองจึงช่วยกันคิดและทำโครงการ “เพลงธรรมนำเยาวชนสร้างคนดีวิถีพุทธถวายในหลวง” ผลิตผลงานเพลงธรรมะในรูปแบบของตัวเองออกเผยแพร่ต่อยอดด้วยการจัดค่ายคุณธรรมให้น้องๆ และเพื่อนๆ จากการนำสิ่งที่รักคือดนตรีมาเป็นจุดเริ่มจึงทำให้พวกเขาค้นพบพลังสร้างสรรค์และคุณค่าในตัวเองทำให้ทุกคนเติบโตขึ้นท่ามกลางมิตรภาพความดีและความสุข (ศูนย์คุณธรรม, 2552)

นอกเหนือจากนั้น จิตอาสายังมีส่วนในการพัฒนาทักษะทางสังคมอีกด้วย ดังเช่นที่นายเจตน์นิมิตร แก้วเกตุ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนกุนนทีรุทธารามวิทยาคม เล่าว่า “เมื่อก่อนตนเองเป็นเด็กที่เกรง ไม่ชอบช่วยเหลือใคร ชีวิตอยู่กับการเรียนและการเดินบิบบอย (Break-Boy) จนวันหนึ่งอาจารย์ได้ชวนไปทำกิจกรรมจิตอาสาที่บ้านเด็กอ่อนปากเกร็ด ไปบริจาคอาหารกลางวัน ร้องเพลง และเต้นให้เด็กๆ เป็นการนำความสุขมาให้เด็กๆ จากเดิมที่ไม่ค่อยคุยกับใคร ก็เริ่มมีปฏิสัมพันธ์พูดคุยกับคนอื่นมากขึ้น” (มูลนิธิสยามกัมมาจล, ม.ป.ป.) ซึ่งสอดคล้องกับคำบอกเล่าของนักฝันอย่างอู๊ดดีว่า “ได้มีโอกาสไปช่วยคนอุดรติดต้มน้ำท่วม ตอนแรกชาวบ้านมองว่าเป็นนักศึกษาจะทำอะไรได้ แต่พอเราก็มองหน้าทำงานเต็มที่ชาวบ้านเขาก็รักเรา ทำให้รู้สึกดี แม้เหนื่อยแต่ก็มีความสุข เป็นค่ายแรกที่ได้ไปอยู่นานๆ ทำให้รู้สึกผูกพันกับชาวบ้านมาก” (อรสม สุทธิสาคร, 2551, น.26) จะเห็นได้ว่าการที่เรามีจิตอาสาในการช่วยเหลือผู้อื่นหรือสังคมด้วยความ

เต็มใจและไม่หวังผลตอบแทนใดๆ ด้วยความสามารถและศักยภาพที่เรามีนั้น มีความสัมพันธ์กับความสุข ความภาคภูมิใจและการเห็นคุณค่าในตนเอง จากการได้ทำอะไรเพื่อผู้อื่น และทำให้ผู้อื่นมีความสุข อีกทั้งยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะทางสังคมอันเนื่องจากการมีปฏิสัมพันธ์ในเชิงบวกจากการทำงานร่วมกันและการให้ความช่วยเหลือผู้อื่นด้วย

จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาระดับของจิตอาสาของเยาวชนจังหวัดเชียงใหม่ พร้อมกับศึกษาวิเคราะห์ว่าเยาวชนจังหวัดเชียงใหม่ที่มีจิตอาสาแตกต่างกัน จะมีความสุข การเห็นคุณค่าในตนเอง และทักษะทางสังคมแตกต่างกันหรือไม่ ซึ่งผลที่ได้สามารถใช้เป็นแนวทางในการวิจัยเกี่ยวกับความสุข การเห็นคุณค่าในตนเอง และทักษะทางสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการมีจิตอาสา ความสุข การเห็นคุณค่าในตนเองและทักษะทางสังคมในเยาวชนจังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความสุข การเห็นคุณค่าในตนเองและทักษะทางสังคมของเยาวชนจังหวัดเชียงใหม่ที่มีระดับของจิตอาสาต่างกัน

สมมติฐานของการวิจัย

1. เยาวชนจังหวัดเชียงใหม่ที่มีจิตอาสาสูง มีความสุขมากกว่าเยาวชนที่มีจิตอาสาต่ำ
2. เยาวชนจังหวัดเชียงใหม่ที่มีจิตอาสาสูง มีการเห็นคุณค่าในตนเองมากกว่าเยาวชนที่มีจิตอาสาต่ำ
3. เยาวชนจังหวัดเชียงใหม่ที่มีจิตอาสาสูง มีทักษะทางสังคมมากกว่าเยาวชนที่มีจิตอาสาต่ำ

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย ประกอบด้วยขอบเขตด้านประชากรและขอบเขตด้านเนื้อหา ดังนี้

1. ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่เยาวชนจังหวัดเชียงใหม่ที่กำลังศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 34 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ
2. ขอบเขตด้านเนื้อหาศึกษาจิตอาสาในเยาวชนจังหวัดเชียงใหม่ กับความสุข การเห็นคุณค่าในตนเองและทักษะทางสังคม

นิยามศัพท์เฉพาะ

จิตอาสา หมายถึงความเต็มใจสมัครใจตั้งใจทำโดยที่เสียสละทั้งร่างกาย แรงใจ เวลา สติปัญญา ทรัพย์สินเงินทอง ในการกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน

ความสุข หมายถึง การประเมินของบุคคลตามการรับรู้ของตนเองต่อเหตุการณ์หรือสถานการณ์ขณะนั้นว่า มีความพึงพอใจในชีวิต มีความรู้สึกทางบวก เช่น สนุกสนาน มีความยินดี เบิกบานใจ ซาบซึ้งใจ โดยปราศจากความรู้สึกทางลบ เช่น ความวิตกกังวล ความซึมเศร้า

การเห็นคุณค่าในตนเอง หมายถึงการประเมินตนเองของบุคคลทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ เกี่ยวกับความสามารถการประสบความสำเร็จ มองว่าตนเองมีค่าตลอดจนการยอมรับนับถือตนเอง และการได้รับการยอมรับจากสังคมซึ่งการเห็นคุณค่าในตนเองจะพัฒนาขึ้นตามประสบการณ์ที่บุคคลนั้นได้รับ

ทักษะทางสังคม หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างเหมาะสม ในรูปแบบของการติดต่อสื่อสาร การทำงานร่วมกัน การรู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น

เยาวชนจังหวัดเชียงใหม่ หมายถึง เยาวชนที่กำลังศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 34 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ จังหวัดเชียงใหม่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบระดับการมีจิตอาสา ความสุข การเห็นคุณค่าในตนเองและทักษะทางสังคม สำหรับเยาวชนจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อนักวิชาการหรือนักวิจัยที่สนใจ สามารถนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในงานวิจัย และการพัฒนาเยาวชนต่อไป

2. ได้ทราบถึงความสัมพันธ์ของจิตอาสากับความสุข การเห็นคุณค่าในตนเองและทักษะทางสังคมในเยาวชนจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งจะบ่งชี้ถึงความสำคัญของจิตอาสาที่มีต่อคุณลักษณะทางบวกต่าง ๆ เหล่านี้ เพื่อสนับสนุนความสำคัญของการพัฒนาจิตอาสาในเยาวชน ต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

